

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Стахів І. М.

ЛЕКЦІЯ № 5

Бухгалтерський баланс: будова, зміст, призначення

з навчальної дисципліни
„Облік і аудит”
для студентів спеціальності 073 „Менеджмент”
рівень освіти – бакалавр

Тема 5. Бухгалтерський баланс: будова, зміст, призначення

- 1. Економічна суть бухгалтерського балансу**
- 2. Структура бухгалтерського балансу.**
- 3. Послідовність складання балансу.**

1. Економічна суть бухгалтерського балансу.

Управління фінансово-господарською діяльністю підприємства потребує своєчасної та достовірної інформації про стан та рух господарських засобів за складом і розміщенням, джерелами формування та цільовими призначеннями. Такі відомості можна отримати за допомогою бухгалтерського балансу. Слово "баланс" від французького означає ваги, врівноваженість.

Завдання балансу - дати узагальнену інформацію про активи і їх джерела у вартісному вимірнику на певну дату. Така інформація необхідна внутрішнім (менеджери, спеціалісти, працівники підприємства) та зовнішнім (акціонери, кредитори підприємства, податкові служби) користувачам для прийняття рішень.

Бухгалтерський баланс - метод узагальнення даних про склад майна суб'єкта діяльності за видами (складом і використанням і джерелами утворення на певну дату в узагальненому і вартісному вимірнику (зазвичай на 1-ше число місяця).

Форма балансу та порядок його заповнення в Україні регулюються ПСБО 2 "Баланс". Згідно зі ст. 11 "Загальні вимоги до фінансової звітності" Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" баланс, разом із звітом про фінансові результати, звітом про рух грошових

коштів, звітом про власний капітал, звітністю за сегментами та примітками до звітів, є складовою фінансової звітності підприємства.

Баланси відображають різну економічну інформацію і в залежності від вимірників бувають:

- о натуральні - характеризують джерела формування матеріальних ресурсів та напрямки їх використання. Використовується зазвичай при плануванні господарської діяльності підприємства;

- о трудові - характеризують кількість та склад трудових ресурсів, їх розподіл та використання;

- о вартісні - складаються у вартісному вираженні на рівні окремих підприємств, галузей, країни.

За формою баланс являє собою двосторонню таблицю, ліва сторона якої називається активом і призначена для відображення господарських засобів за складом і розміщенням, а права сторона, що називається пасивом, призначена для відображення джерел формування господарських засобів. Така форма побудови бухгалтерського балансу називається горизонтальною. Вона широко використовується в країнах континентальної Європи, в тому числі й в Україні. Англійські країни використовують вертикальну форму побудови балансу, коли спочатку показують склад активу, а потім - пасиву.

2. Структура балансу.

Схематичне зображення горизонтальної та вертикальної форм складання бухгалтерського балансу представлено на рис. 1.

Рис. 1. Форми складання бухгалтерського балансу

Слід зазначити, що в основі побудови горизонтальної та вертикальної форм бухгалтерського балансу знаходиться одне й те саме рівняння, яке в бухгалтерському обліку прийнято називати балансовим рівнянням. Воно має такий вигляд:

$$\text{Активи} = \text{Власний капітал} + \text{Зобов'язання}$$

Це рівняння є свідченням того, що активи підприємства можуть формуватися як за рахунок власних коштів, так і залучених, тобто коштів інших підприємств та фізичних осіб. Однак існують випадки, коли активи підприємства формуються тільки за рахунок власних коштів (власного капіталу). Така ситуація можлива на початкових стадіях діяльності підприємства. Тоді балансове рівняння матиме такий вигляд:

$$\text{Активи} = \text{Власний капітал}$$

Стаття балансу - це показник, що відображає на звітну дату стан окремих видів активів, власного капіталу та зобов'язань.

Статті активу характеризують господарські засоби: основні засоби, запаси, кошти, дебіторську заборгованість тощо. *Статті пасиву* характеризують джерела власних і залучених коштів: статутний капітал, прибуток, кредити банку, кредиторську заборгованість тощо.

Статті бухгалтерського балансу поділяються на:

о активні та пасивні;

о основні та регулюючі.

Показники основних статей включаються в підсумки розділів та підсумок балансу. Регулюючі статті не мають значення без основних і їх суми в підсумок балансу не включаються. В активі балансу такими статтями є первісна вартість та знос нематеріальних активів і основних засобів, первісна вартість дебіторської заборгованості та резерв сумнівних боргів. У пасиві неоплачений капітал та вилучений капітал. Активні статті балансу групуються у розділи активу, пасивні - у розділи пасиву балансу (рис. 2).

Таблиця 1.

Порівняльна характеристика будови балансу у світовій і вітчизняній практиці

—	Актив	Пасив
Вітчизняна практика	Актив будують у порядку зростання ліквідності:	Пасив будують за скороченням терміну погашення:
	- нерухомість;	- акціонерний капітал;
	- запаси;	- довгострокові зобов'язання;
	- грошові кошти	- поточні зобов'язання
Світова практика	Актив будують у порядку зростання ліквідності:	Пасив будують за зростанням терміну погашення:
	- грошові кошти;	- поточні зобов'язання;
	- запаси;	- довгострокові зобов'язання;
	- нерухомість	- акціонерний капітал

У I розділі активу "Необоротні активи" наводяться статті: нематеріальні активи, основні засоби (за первісною та залишковою вартістю, яка включається до валюти балансу, та сумою зношення), незавершене будівництво, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи. Необоротні активи в економічній літературі та практиці відомі ще як довгострокові активи або фіксовані активи. Вони є такими, що не споживаються протягом одного операційного циклу, керівництво підприємства не передбачає їх конвертації у гроші в поточному році, і основне призначення яких - не перепродаж, а використання в господарській діяльності.

II розділ активу - "Оборотні активи" містить дані про виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво, готову продукцію,

товари, векселі одержані, поточну дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їхні еквіваленти.

У III розділі активу "Витрати майбутніх періодів" відображають витрати майбутніх періодів. Це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних періодів (сплачені аванси за узяті в оренду необоротні активи, оплачена передплата на періодичні видання, оплачена абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо).

У I розділі пасиву "Власний капітал" подають інформацію про статутний, неоплачений, вилучений, пайовий, додатковий і резервний капітал та нерозподілений прибуток (непокриті збитки).

II розділ пасиву "Забезпечення наступних витрат і платежів" містить інформацію про визнані в звітному періоді майбутні витрати та платежі, величина яких на дату складання балансу може бути розрахована тільки шляхом прогнозних оцінок (забезпечення виплат відпусток, гарантійних зобов'язань, додаткове пенсійне забезпечення); залишки коштів цільового фінансування, які формуються за рахунок зовнішніх надходжень і мають бути використані виключно за передбаченою цільовою ознакою (субсидії, асигнування з бюджету і позабюджетних фондів, цільові внески фізичних та юридичних осіб тощо).

У III розділі пасиву балансу "Довгострокові зобов'язання" наводять дані про кошти, залучені на довгостроковій основі шляхом випуску підприємством цінних паперів власного боргу, довгострокові кредити банків та інші зобов'язання підприємства з строком погашення, що перевищує 12 місяців з дати балансу.

У IV розділі пасиву балансу "Поточні зобов'язання" відображають зобов'язання за одержаними кредитами банку та за виданими векселями зі строком погашення до 12 місяців з дати балансу, кредиторську заборгованість за товари, роботи і послуги, поточні зобов'язання за розрахунки з бюджетом, зі страхування, оплати праці тощо.

У V розділі пасиву балансу "Доходи майбутніх періодів" відображаються доходи, які отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів (одержані аванси за здані в оренду необоротні активи, одержана передплата на періодичні видання, виручка від продажу квитків транспортних і театральновидовищних організацій, стягнута абонентна плата за користування засобами зв'язку тощо).

Активи, зобов'язання та власний капітал відображаються у балансі підприємства за умови їх відповідності всім критеріям визнання. Якщо об'єкт бухгалтерського обліку не відповідає одному з критеріїв визнання, то він не відображається у балансі.

Рис. 2. Структура бухгалтерського балансу за основними статтями

3.Послідовність складання балансу.

Підсумок активу або пасиву (оскільки вони мають дорівнювати один одному) називається **валютою балансу**.

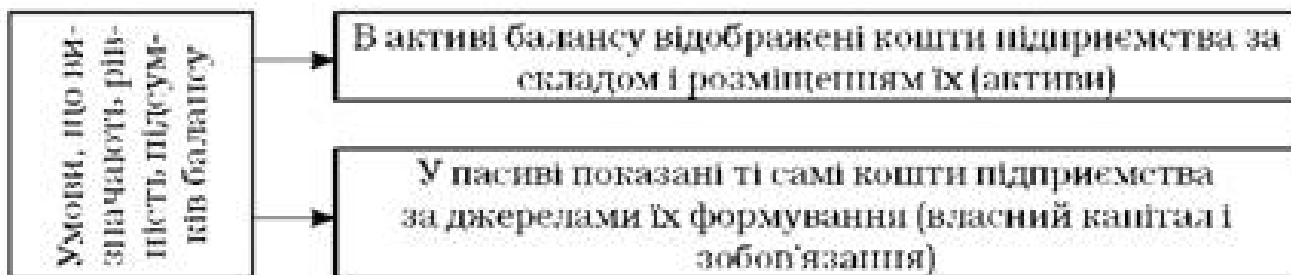

Рис. 3. Умови, що визначають рівність підсумків баланс

Загальні підсумки активу і пасиву балансу дорівнюють один одному (рис. 4). Це обов'язкова умова правильності його складання. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зумовлена тим, що в обох його частинах відображені у вартісній оцінці одні й ті самі господарські засоби, які згруповані за різними ознаками: в активі за складом і розміщенням, а в пасиві - за джерелами їх формування. Кожна група господарських засобів, розміщених в активі, має відповідне джерело їх формування, відображене в пасиві балансу. Відсутність рівності підсумків активу і пасиву балансу свідчить про наявність помилок, допущених при його складанні.

Рис. 4. Відображення господарських засобів підприємства та джерел їх формування у бухгалтерському балансі

За особливостями діяльності баланси поділяються на:

- баланс підприємства;
- баланс бюджетної установи;
- баланс банку.

Вимоги до балансу та їх взаємозв'язок:

- своєчасність,
- ясність,
- точність,
- повнота,
- об'єктивність,
- зіставність,
- реальність.